

Ohjaustyötä oppimassa

KIRJA-ARVOSTELU

Hanna Vilkkä, VTT, metodikouluttaja

Vehviläinen, Sanna (2014). *Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta*. Helsinki: Gaudeamus (239 sivua).

Tarkastelen Sanna Vehviläisen teosta *Ohjaustyön opas* seksuaalineuvontatyön näkökulmasta. Tässä yhteydessä katson neuvontatyön ja ohjaustyön olevan hyvin likeisiä keskenään. Sanna Vehviläisen teos tuo omintakeisella tavalla jäsenystä ohjausta käsittelevään ammatilliseen ja akateemiseen keskusteluun. Teoksessa Vehviläinen sanallistaa käsityksensä siitä, mitä ohjaus on, oli sitten kyse ohjausammateista tai ohjauksesta työmuotona työ- ja oppimisprosesseissa tai yksilö- ja ryhmäohjauksesta. Teoksen ote on analyyttinen mutta osittain myös tajunnanvirtana etenevä.

Teoksen keskeinen tavoite on saada lukija pohtimaan ohjaus- ja neuvontatoimintansa perustoja ja auttaa käsitteellistämään sitä. Ohjaus ja neuvonta ei Vehviläisen mukaan ole itsestään selvä tai helppo asia vaan hyvinkin kompleksinen riippuen ohjaussuhteen osapuolista, ohjauksen fokuksessa olevasta asiasta, toimintaympäristöstä, jossa ohjausta tehdään sekä ohjaukseen liittyvästä muutoksesta prosessina. Ennen kaikkea ohjaus kietoutuu ihmisen oppimis-, kehitys- ja kasvuprosesseihin.

Vehviläisen taustasitoumuksina on nähdä ohjaus eri ohjausympäristöissä vuorovaikutuksena, kielellisesti välittyneenä sosiaalisena prosessina,

yhdessä tekemisenä ja toimijuuden vahvistamisena. Ohjauksen osapuolet ovat yhteistyö- ja tulkintakumppaneita. Tästä lähtökohdasta katson, että teos jäsentää myös seksuaalineuvojien ja -terapeuttien ohjaus- ja neuvontatyötä sekä antaa myös käytännön työkaluja kehittää omaa toimintaansa tavoitteellisemmaksi, jäsenytyemmäksi ja yhteisöllisemmäksi.

Toisin sanoen Vehviläisen teoksen viesti on, että jokainen voi vaikuttaa ohjaus- ja neuvontaprosessiinsa sekä jokainen voi oppia ja harjaantua ohjaajana. Yksin ohjaavasta voi tulla yhdessä ohjaaja niin, että sekä ohjattava että ohjaaja vievät yhdessä oppimisprosessia eteenpäin kohti tavoitetta. Ohjaaja on läsnä ohjattavastaan välittävänä saattajana. Seksuaalineuvonnassa ja ennen kaikkea seksuaaliterapiassa kumppanuus seksuaalisuuden oppimisprosesseissa auttaa jäsentämään niin ohjaajan kuin ohjattavan yksilöllisiä sukupuolikokemuksia, seksuaalista suuntautumista ja mielihyvän painotuksia omassa elämässä. Näissä asioissa kukaan ei ole valmis vaan elinikäisessä oppimisprosessissa suhteessa itseensä ja toisiin.

Vehviläisen mukaan ohjaksellisessa toiminnassa keskiössä on prosessi: mistä se alkaa, miten jatkuu ja mihin päättyy. Ohjauksen avausvaihe on ratkaiseva. Siinä sovitaan pelisäännöt, tarkistetaan rajat ja resurssit, tavoitellaan jaettava ymmärrystä. Prosessin varrella olennaisia ovat oppimistavoitteet, kriteerit ja ongelmien ennakointi. Arvioinnin tulee olla jatkuvaa. Ohjattava vie toiminnallaan prosessia eteenpäin motivaationsa mukaan. Prosessissa Vehviläinen jakaa ohjaajan orientaatiot kannattelevaan, tutkivaan, ongelmanratkaisuun ja opettamiseen. Oma

ohjaus tai neuvonta voi helposti keskittyä vain ongelmanratkaisuun ja jättää muut orientaatiot katveeseen. Tämä saattaa vaikuttaa ohjattavan toimijuuden heikentymiseen. Hän ei enää vuorovaikutuksessa koekaan olevansa oman elämänsä ja kokemustensa asiantuntija. Ohjattavalla tai neuvottavalla asiakkaana on kuitenkin aina oikeus olla oman elämänsä aktiivinen tekijä, ei tekemisen kohde. Ohjaus- ja neuvontatyössä onkin Vehviläisen mukaan tärkeää ohjata kysymällä, kannustamalla ja auttamalla toista oivaltamaan itse.

Ohjaajalla on Vehviläisen mukaan myös monipuolisia tehtäviä ryhmän ohjauksessa. Hän on fasilitoija, joka huolehtii käytännöistä ja toiminnan sujuvuudesta. Toisaalta hän opettaa vuorovaikutustaitoja, kuten ryhmässä viestimistä sekä palautteen antamista ja vastaanottamista. Ohjaaja on myös keskustelukumppani, joka ottaa kantaa sisältöön, toimintaan ja tunteisiin.

Ohjaustyön opas on käytännönläheinen ja opastava. Ohjauksen eri orientaatioiden ja niissä käytettyjen työkalujen avaaminen antaa lukijalle hyvinkin vahvan kokemuksellisen tunteen siitä, että omassa ohjaustoiminnassa on ollut edes joskus intuitiivisesti toimien osaava. Samanaikaisesti teosta lukiessa ohjaajana oppii kuitenkin uutta. Oma ohjaustoiminta ei enää tunnu siltä, että tähän on nyt päästy ja tällä osaamisella porskutetaan hamaan tulevaisuuteen. Vehviläinen antaa aidosti välineitä tarkastella omaa ohjaustoimintaa rakentavasti ja kriittisesti sekä osoittaa mahdollisuuksia kulkea tietoisesti uusiin suuntiin.

Ohjaustyön opas ei ole nimestään huolimatta vain opas. Teos kuljettaa mukanaan vahvaa teoreettista kehystä, joka saattaa tehdä lukemisen hieman raskaaksi, jos lukemisen orientaationa on, että kädessä on opas tai käsikirja. Vehviläisen teoksen vahva tutkimusperustaisuus saa kirjan taipumaan myös tietokirjaksi. Oppaan luonne näkyy siinä, että kirjoittajan vahva toiminnallinen, kokemuksellinen tieto pääsee tekstissä esille esimerkkien ja harjoitustehtävien kautta. Teoreettinen ja toiminnallinen lähestymistapa kohtaavat.

Teos herättää pohtimaan, toimiiko ohjauksen malli sähköisessä ympäristössä kuten sosiaalisessa mediassa, tekstiviesteissä, Skypessä, tai sähköpostissa. Seksuaalineuvontaa annetaan paljon myös muulla tavoin kuin kasvotusten. Seksuaalisuus on intiimi asia. Siksi anonyymit asiakaspalvelumuodot seksuaalineuvonnassa ovat välttämättömiä. Entä miten opasta voi soveltaa epätavallisissa ympäristöissä kuten työmaalla tai esimerkiksi kävellessä? Jälkimmäistä käytetään ohjausympäristönä muun muassa filosofien pitämässä vastaanotoissa. Miksi ei myös tulevaisuudessa seksuaalineuvonnassa?

Rakenteellisesti teos olisi saattanut toimia paremmin, jos kirjassa olisi neljäs osa, jossa erikseen käsiteltäisiin ohjauskäsitystä, ohjausta pedagogiikkana ja ohjauksen mallia. Tuntumaksi jää, että itse ohjausmallin lukija joutuu hahmottelemaan itse. Käsitteellisesti kirja on paikoin hakevaa. Etenkin kirjan alkupuolella viljellään sanapareja “kasvu- ja oppimisprosessit” ja “kehitys- ja kasvuprosessit” ja “työskentely- ja oppimisprosessit”. Vehviläinen viittaa esimerkeissään erilaisiin ohjausprosesseihin, joita tehdään ammatillisesti eri tavoin suuntautuneina

ja joiden tavoitteetkin vaihtelevat. Muuttuisiko ohjauksen määritelmä, jos analysoinnissa olisi ollut mukana seksuaalineuvonnan ohjausprosesseja? Nyt ohjauksen määritelmä nousee psykoterapiasta, työnohjauksesta ja opinnäytteiden ohjauksesta. Olisiko ollut tarpeen avata erilaisten ohjausprosessien yhtäläisyyksiä ja eroja havainnollistaen taulukkoa tai muuta infografiikkaa käyttäen? Näin ohjauksen metatase olisi saattanut avautua lukijalle selkeämmin.

Harjoituksissa on paljon kysymyksiä, jotka eivät selkeytä harjoitusta tai käynnistä omaa prosessointia. Harjoituksia olisi voinut jäsentää jonkin verran pienemmiksi kokonaisuuksiksi, vaikka harjoitusten määrä siitä olisikin kasvanut. Kriitikistä huolimatta teos on monella tavalla lukijalle voimauttava, omaa ohjaustyötä jäsentävä ja suuntaava. Se antaa vahvasti uskoa siihen, että omaa ammatillista ohjaus- ja neuvontatyötä kannattaa pitää elinikäisenä oppimisprosessina.